

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวด เรื่อง มหาชมพูดิสูตร

ณัฐา คำชู

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

มกราคม ๒๕๕๗

ISBN ๙๗๔ - ๓๘๒ - ๘๔๑ - ๙

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์
ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ ณัฏฐา คำชู ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

..... ประธาน
(ศาสตราจารย์รัชต์ ภูมโนทก)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(ศาสตราจารย์รัชต์ ภูมโนทก)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์บุญร่วม ทิพพศรี)
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีนิตปี บุญขจร)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ชาวี มณีศรี)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประทุม ม่วงมี)

วันที่ 13 เดือน มกราคม พ.ศ. 2547.

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมวิทยานิพนธ์
ระดับบัณฑิตศึกษา จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำภาคต้น ปีการศึกษา ๒๕๔๖

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือและความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาอย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์วัชร ปุณโณทก ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวณิช กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำงานแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีเสมอมาจนงานสำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์บุญร่วม ทิพพิศรี รองศาสตราจารย์ชาวี มณีศรี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลป์ บุญขจร ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ศุภรางค์ อินทรารุณ ที่กรุณาตรวจสอบและให้คำแนะนำเกี่ยวกับภาษาบาลี รวมทั้งอาจารย์ ดร. จิตตภา สาระพัฒน์ก ไชยปัญญา และอาจารย์ ดร. สมบัติ มั่งมีสุขศิริ ที่กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลในการเทศน์

ขอกราบขอบพระคุณและอุทิศผลงานวิทยานิพนธ์นี้บูชาพระคุณพระเทพปริยัติวิธาน เจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม กรุงเทพมหานคร ที่กรุณาให้ข้อมูลเรื่องการเทศน์ชมพุทธานุสตร

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรี และเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี ที่ให้ความเอื้อเฟื้อต้นฉบับเอกสารลายมือเรื่องมหาสมุทตถปิฎกฉบับกลอนสวดและชมพุทธานุสตรฉบับเทศน์ รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ผู้เป็นที่รักยิ่ง ซึ่งได้ปลูกฝัง ให้ความสำคัญ รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาเสมอมา นอกจากนี้ขอขอบคุณพี่ ๆ มิตรสหาย และน้องชาย ที่ช่วยเหลือและให้กำลังใจระหว่างการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด

ณัฐา คำชู

๕๓๙๑๑๘๖๘ : สาขาวิชา : ภาษาไทย ; ศศ.ม. (ภาษาไทย)

คำสำคัญ : วรรณกรรมกลอนสวด / มหาชมภูบดีสูตร

ณัฐา คำชู : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวด เรื่อง มหาชมภูบดีสูตร

(AN ANALYTICAL STUDY OF KLON – SUAT LITERATURE ON MAHACHOMPUBODISUT)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ธวัช ปุณโณทก, ศศ.ม. (จารึกภาษาไทย), ทศนีย์ ทานตวนิช, ศศ.ม. (ภาษาไทย)

๓๘๕ หน้า. ISBN ๙๗๔ – ๓๘๒ – ๘๕๑ – ๙

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมกลอนสวด เรื่อง มหาชมภูบดีสูตร เลขที่ ๕๓๙ จากต้นฉบับสมุดไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติท่าราชวรดิฐ กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงความสำคัญและประวัติความเป็นมาของเรื่องมหาชมภูบดีสูตรว่า เป็นกลอนสวดที่มีพัฒนาการด้านโครงเรื่องมาจากวรรณกรรมเรื่องชมพูบดีสูตรฉบับเทศน์ ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งชาวพุทธเชื่อถือและเลื่อมใสศรัทธามากในฐานะพุทธประวัติตอนหนึ่ง และเป็นต้นตำนานพระพุทธรูปทรงเครื่อง จนถึงกับนำเรื่องราวมาวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง นำต้นฉบับมาสวดอ่านและเทศน์สั่งสอนธรรม เป็นกลอนสวดที่ประพันธ์ด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ สลับกับร้อยสุภาพแทบตลอดทั้งเรื่องได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับช่วงอารมณ์ในเนื้อเรื่องแต่ละตอน ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กวีนำคำแบบชาวบ้านชาววัดและคำบาลีแบบท้องถิ่นตามความนิยมของผู้รู้ชาวบ้านชาววัดมาใช้ในการประพันธ์อย่างมาก สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาความสามารถด้านอักษรศาสตร์ของกวีไทย ในการนำคำมาใช้เสริมให้ผลงานของตนมีความศักดิ์สิทธิ์น่าเลื่อมใสศรัทธา ก่อให้เกิดอรรถรสในการอ่าน หรือฟังเนื้อเรื่อง อันเนื่องจากมีทำนองเขียนเป็นเอกลักษณ์ และสื่อความหมายเข้าใจกันในกลุ่มของตน นอกจากนี้กวียังมีลีลาการใช้ถ้อยคำภาษาอย่างแพรวพราว ไพเราะ โดดเด่น ทั้งยังเป็นวรรณกรรมที่สามารถสะท้อนภาพทัศนคติ หลักประพฤติปฏิบัติของชาวบ้านชาววัดในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ่านหลักธรรมและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในเรื่องได้เป็นอย่างดี นับเป็นวรรณกรรมไทยเรื่องหนึ่งที่มีคุณค่าควรอนุรักษ์เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไป

43911868 : MAJOR : THAI LANGUAGE ; M.A. (THAI)

KEYWORDS : KLON – SUAT / MAHACHOMPHUBODISUT

NATTHA KHAMCHOO : AN ANALYTICAL STUDY OF KLON – SUAT LITERATURE
ON MAHACHOMPHUBODISUT. THESIS ADVISORS : DHAWAJ POONOTOKE, M.A.
(EPICGRAPHY), THASANEE THANTAWANICH, M.Ed. (THAI). 384 P. ISBN 974 – 382 – 841 – 9

The purposes of this research are to study and to analyze Samut – Thai, a Thai traditional manuscript named Mahachomphubodisut number 437. The version studied is the one inscribed during the reign of king Rama the third. This book is now kept at the National Library, Wasukri, Bangkok.

The result of the study shows that the manuscript of Mahachomphubodisut

Klon – suat had been developed from Jambupati – sutra which was originated during the reign of King Borommakot. The book had been highly respected. It is not only believed as a part of the Lord Buddha's biography but also as the legend of the creation of the Buddha images. Furthermore, the story appeared in the book was represented in many forms, for example, mural paintings, and it was also popularly used as topics in chants and sermons. Mahachomphubodisut is Klon – suat composed with different types of poetic writing. Each type of poem was delicately composed to suit each part of the story. Another significant characteristic of the book is that the poet utilized a number of Thai and Pali words commonly used by the locals at that time. The use of words reflects the poet's literary talent. Those words were used to empower and beautify the writing. As a result, this writing possesses a unique characteristic, and it can be well understood among group members. In addition, this book demonstrates Thai villagers' attitudes principles and cultures in early Rattanakosin Dynasty. It is one of the valuable Thai literatures that should be conserved and disseminated to the public.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ

บทที่

๑ บทนำ.....	๑
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	๕
ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๕
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๖
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒ ภูมิหลังเรื่องมหาสมุทสูตร.....	๑๙
ประวัติความเป็นมาของเรื่อง.....	๒๐
ความสำคัญของเรื่องต่อวิถีชีวิตชาวพุทธ.....	๒๔
เป็นต้นตำนานพระพุทธรูปทรงเครื่อง.....	๒๔
มีอิทธิพลต่องานจิตรกรรม.....	๓๐
ใช้สวดอ่าน.....	๓๒
ใช้เทศนาสั่งสอนธรรมแก่พุทธศาสนิกชน.....	๓๕
ลักษณะต้นฉบับเอกสารตัวเขียนเรื่องมหาสมุทสูตร.....	๓๗

ต้นฉบับกลอนสวด.....	๓๗
ต้นฉบับเทศน์.....	๔๖
ตัวอักษรและอักษรวิธีในต้นฉบับตัวเขียน.....	๔๗
ตัวอักษร.....	๔๗
พยัญชนะ.....	๔๗
สระ.....	๕๐
วรรณยุกต์.....	๕๓
รูปเครื่องหมาย.....	๕๔
อักษรวิธี.....	๕๘
การเขียนพยัญชนะควบสระ.....	๕๙
การเขียนรูปพยัญชนะร่วม.....	๕๙
การใช้รูปพยัญชนะต้นต่างจากปัจจุบัน.....	๕๙
การใช้พยัญชนะต้นคู่ที่ต่างไปจากปัจจุบัน.....	๖๔
การใช้ตัวสะกดที่ต่างไปจากปัจจุบัน.....	๖๖
การใช้ ย สะกด หลัง ไ - และ ใ -	๗๒
การใช้ ย สะกด หลังสระ -	๗๒
การใช้อักษรนำ.....	๗๒
คำที่เขียนตามการออกเสียงตามแบบท้องถิ่นหรือภาษาปาก.....	๗๕
๓ เนื้อหาและรูปแบบการประพันธ์.....	๗๘
เนื้อหา.....	๗๘
เนื้อเรื่อง.....	๗๙
แก่นเรื่อง.....	๘๖
โครงเรื่อง.....	๙๐
ตัวละคร.....	๙๑
ฉาก.....	๙๘
รูปแบบการประพันธ์.....	๑๐๗

ธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์กลอนสวด.....	๑๐๘
รูปแบบฉันทลักษณ์.....	๑๑๒
กลวิธีการประพันธ์.....	๑๓๑
๔ ทำนองเขียนและวรรณศิลป์.....	๑๓๘
ทำนองเขียน.....	๑๓๙
การใช้คำแบบชาวบ้านชาวนา.....	๑๓๙
การใช้คำบาลีแบบท้องถิ่น.....	๑๕๖
การแยกคำ.....	๑๖๕
การตัดเสียงคำ.....	๑๘๑
วรรณศิลป์.....	๑๘๓
ตอนไหว้สรรเสริญคุณพระพุทธรูป.....	๑๘๕
ตอนวิสัชนาจากพระยาหมอบุติให้ไปรื้อยกรณพระเจ้าพิมพิสาร.....	๑๙๐
ตอนวิสัชนากับพุทธจักร.....	๑๙๒
ตอนพระพุทธรูปเจ้าเนรมิตครุฑไปต่อสู้กับนาค.....	๑๙๔
ตอนพระพุทธรูปเจ้าเนรมิตบ้านเมือง.....	๑๙๕
ตอนพระยาหมอบุติเดินทางเข้าเมืองนิมิตของพระเจ้าราชาธิราช.....	๑๙๘
ตอนนางกาญจนเทวีคร่ำครวญถึงพระยาหมอบุติ.....	๒๐๐
ตอนพรรณนาภาพป่าระหว่างทางที่นางกาญจนเทวีและสุกตกุมารเดินทาง ไปหาพระยาหมอบุติ.....	๒๐๒
ตอนพระยาหมอบุติเนรมิตสงฆ์ให้เหมือนตน ๑,๐๐๐ รูป.....	๒๐๔
ตอนพระพุทธรูปทรงสั่งสอนธรรมแก่นางกาญจนเทวี.....	๒๐๕
๕ หลักธรรมและวัฒนธรรมไทย.....	๒๐๙
หลักธรรม.....	๒๐๙
นิพพาน.....	๒๐๙
ไตรลักษณ์.....	๒๑๑
ทุกข์.....	๒๑๓

ศีล ๕ ศีล ๘.....	๒๑๔
มรรค ๔ ผล ๔.....	๒๑๕
ปฏิสัมภิทาญาณ.....	๒๑๖
กรรมฐาน.....	๒๑๗
วัฒนธรรมไทย.....	๒๑๘
ความศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า.....	๒๑๘
ความเชื่อ.....	๒๒๕
ค่านิยม.....	๒๔๒
วัฒนธรรมการแต่งกาย.....	๒๔๓
วัฒนธรรมการแสดงความเคารพ.....	๒๔๕
วัฒนธรรมการประทัภยณ.....	๒๕๑
วัฒนธรรมทางวัตถุ.....	๒๕๑
๖ สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	๒๕๕
สรุปผล.....	๒๕๕
ข้อเสนอแนะ.....	๒๕๘
บรรณานุกรม.....	๒๕๙
ภาคผนวก.....	๒๖๖
ภาคผนวก ก	๒๖๗
ภาคผนวก ข	๒๗๒
ภาคผนวก ค	๓๒๓
ภาคผนวก ง	๓๓๐
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	๓๘๔

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ ภาพพระพุทธรูป พระพุทธรูปนิมิตวิธีติมารโมลี ศรีสรรเพชญ์บรมไตรโลกนาถ.....	๒๖
๒ ภาพพระพุทธรูป พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาลงโลก.....	๒๗
๓ ภาพพระพุทธรูป พระพุทธรูปธรรมนราสพ.....	๒๘
๔ ภาพพระพุทธรูป พระประธานในพระอุโบสถวัดนางนอง.....	๒๙
๕ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ตอนพระยาชมภูบดีพื้นยอดปรางค์ พระเจ้าพิมพิสาร.....	๓๑
๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ตอนพระยาชมภูบดีเดินทางเข้าเฝ้า พระเจ้าราชาธิราช.....	๓๒
๗ ภาพตัวอย่างต้นฉบับวรรณกรรมกลอนสวดมหาชมภูบดีสูตร เลขที่ ๔๓๗.....	๒๖๘
๘ ภาพตัวอย่างต้นฉบับเทศน์ชมภูบดีสูตร เลขที่ จป.บ ๑๙๖/๑ - ๓.....	๓๒๔